

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Francofurti, 1671

Cap. X. De hominibus ad vehicula junctis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

LXI. Cum propter hoc Neronis studium ii, qui equos alebant, una cum aurigis superbè extollerentur, ac proinde erga Praetores & Consules perquam petulanter se gererent, Aulus Fabricius Praetor uti noluit illis, iusta mercede cum quibusdam certare recusantibus, sed *ἄλλας δὲ δ' ἄλλας ἐλκε* *ἀμύλας, ἀντὶ ἱππῶν ἐκτὶ γὰρ*, canes doctos currus agere pro equis introduxit. Patet manifestè, bigas canum ad metam decurrentes in prædicta tabula ex vero esse formatas. Exemplo canum jungere quandoq; Hircos etiam consueverunt. Nam apud Athenaeum sæpe dicto loco leguntur *συνωρίδες τράγων ἑξήκοντα*, bigæ hircorum sexaginta. Similia de capris discimus ex Martiale, quando ait lib. I. ep. 52.

Gestari junctis nisi de sinis AEdile capris.

Nec res penitus insolita nostris etiam temporibus: ipsi namq; vidimus nonnunquam capros canesq; in plustellis. Id verò prodigiosum atq; singulare, quod hermaphroditas eqvas Nero junxerit. Plinius lib. XI. cap. 49. *Ostentabat Nero hermaphroditas subjuges carpento suo equas, in Trevirico Gallie agro repertas, ceu plane visenda res esset, Principem terrarum insidere portentis.* Possunt huc referri onelaphi Ptolemæi, si vera est scriptura Huraldini codicis Athenæi. Nam ubi vulgatus in sæpe dicta pompa exhibet bigas *ἐλαφῶν ἐπ' α'*, codex ille aliiq; habent *ὄνελ' α' φῶν ἐπ' α'*, quod esset genus animalis ex asinis cervisq; mixtum. Quamquam autem forte non omnimodè repugnet procreari tale animal casu quodam, sicut ex vulpecula & cane, item tigride & cane procreantur aliquando, quæ vocantur *ἀλωπεκίδες* vel *μειλόγους*, ut videre licet apud Gratium, & Ulitii ad eum notis pag. 174. vel sicuti ex asino eqvaq; qui vocantur muli; sic inventos esse uno tempore tam multos onelaphos, ut potuerint septem bigas conficere vix persuaderi mihi patior, atq; ideo scripturam communem existimo servandam.

Cap. X.

De hominibus ad vehicula junctis.

Homines vehiculis adjuncti. Cathedrarii. Lecticarii. Corpora lecticariorum. Lipsius notatur. Lecticas gestare non semper proprium servorum. Geruli. Κλινωφόροι. Διφροφόροι. Φορῆς. Φορτοφόροι. Traharii. Voverii explicatio Sidonii repudiata. Savaro notatus, & Sidonius correctus.

O 2

Astra-

Astrabarii. Philargyrii dissensio ab aliis observata. Senici locus distinctus. Subire sub iugo. Iungere se sub iugo. Currus Ladislai. Iungere ad currum homines per superbiam consuetudo vetus. Lectio Lucani contra Argolum defensa. Pampillum, vox nihili. Lampridii locus expenditur.

PRæter bruta sæpe homines adhiberi solent ad vehicula. Est autem hæc ipsorum opera vel solennis, vel singularis & inusitata. Solennis opera duplicis est generis, nam vel gestando promovent vehicula, vel trahendo. Gestant vehicula *cathedrarii*, quorum servilis ferè conditio fuit. Meminit Sidonius lib. I. ep. II. de Curione: *Per cathedrarios servos domum raptus ac reportatus est.* Hic servi cathedrarii, qui gestant cathedras, sicut vocat Phædrus noster, lib. III. cap. 9. *Lecticarios* etiam vocabant. Hinc Svet. in Othone cap. 6. *Muliebri sella in castra contendit, ac deficientibus lecticariis cum descendisset, &c.* Sella muliebris est cathedra, & lecticarii, cathedrarii, qui etiam hoc loco servi. Alias sunt lecticarii propriè, qui lecticas gestant. Sulpitius apud Ciceronem lib. IV. ep. 12. *Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meis lecticariis in urbem eam referre.* Quando ait, meis lecticariis, etiam hos habuisse servos ostendit. Quamquam autem hi servilis ferè conditionis essent, tamen publicè habebant quoque ex minuta plebe, qui hoc munere fungebantur. Inde corpora eorum legimus in inscriptione veteri:

TIB. CLAUDIO

AUG. LIB.

TIGRANO

EX CORPORE

LECTICARIORUM

CÆSARIS.

Tigranus hic libertus est, & tamen ex Lecticariorum corpore, qui Cæsari ministrabant. Quare nescio, quæ ratione Lipsius ex hoc lapide conatus sit probare, lecticariorum ministeria inter servilia fuisse. Licet enim ita fuerit apud privatos, tamen aliter publicè res habuit. Sed & alias amicitiae officiiq; causa ministerium hoc obibant. Quomodo legimus apud Svet. vita Claudii, cap. 10. *Ab his* (militi-

(militibus) *impositus lectica, & quia servi diffugerant, vicissim succolantibus in castra delatus est.* Similia occurrunt apud eundem vita Othonis c. 6. Martialis ipse non veretur istiusmodi officium præstare, *Lecticam sellamque sequar: nec ferre recuso.*

Posteriori ævo dicti lecticarii etiam, qui efferebant funera, ex instituto Constantini magni, de quo consulendus est Kirchmannus lib. I I. de Funer. cap. 8. Alias & gerulos appellavere. Seneca IV. Benef. 28. *Quot tandem ab istis gerulis raperis, cubile istud tuum circumferentibus?* Græci κλινόφορος nominasse videntur. Ita sanè habet Lexicon vetus Argentoratense: *Lecticarius, κλινόφορος*. Maluerunt tamen διαφοφόρος alii vocare. Ita sanè legas apud Plutarchum: πολλοὶ συνίπτασαν, ὥς περ γυναικὸς πολυτέλεις, τῆς τραγῳδίας κομμῶναι καὶ διαφοφόροι. Nam apud Athenæum lib. XII. cap. 2. peculiarem notat ministrum aulae Persicæ, qui præbere descendenti è vehiculo Regi sellam auream solebat, ne pedibus terram tangere cogeretur. Verba sunt Dino-nis: *Cum Rex è curru descenderet, nec desiliebat, etiamsi exigua foret altitudo à terra, nec, ut egrederetur, manibus circumstantium fulciebatur, ἀλλ' αὖτ' αὐτῷ χρυσῆς δίφορος ἐπὶ δέλο, καὶ τὰ πρὸ ἐπιβαίνων καλῆς, καὶ ὁ βασιλεὺς διαφοφόρος εἰς τὸ τοῦτο εἰπέλο.* Sed ei semper admovebatur aurea sella, in quam egressus è curru descenderet, ejusque rei gratia semper regia sella gestator sequebatur. Quanquam fortassis & alias curam sellæ ejus habuisse videatur, Regi; eam præbuisse, quotiens esset opus. Plutarcho quoque sunt φορεῖς. Ita namque habet vita Artaxerxis: *Donavit Timagora φορεῖς τὰς κομιζούσας αὐτὸν ἀχρεὶ θαλάσσης.* In Glossario antiquo legimus διαφοφόρος pro ipsis. διαφοφόρος, *lecticarius*. Alterius autem generis sunt, qui vehicula trahebant: quorum pariter est duplex ratio. Quidam enim ante se solebant propellere, alii post se trahere. Prioris generis existimo fuisse, qui chiramaxium impellebant. Et patebit amplius, cum de ipso vehiculo agetur. Veteribus in usu multo fuisse non videtur. Hodie est frequentissimum, non in hortis modò, sed & munimentis aggeribusque struendis. Posterius genus trahebat vel communia vehicula, vel sacra. De communibus res ipsa docet. Nec enim dubitare possumus, quin habuerint, qui fune plostellum religatum post se traherent. Quomodo nunc quoque fieri

videmus cum in agris, tum in urbibus, ubi duo tresve birotum cum non parva sarcina trahere per plateas consueverunt. Pertinere huc *traharii* videntur, quorum mentio est apud Sidonium lib. vi. ep. i. Verba hæc sunt: *Tu nihilominus hastatorum antesignanorumque paulisper contubernio sequestratus, ultimos calones tuos lixasque non despicis, & ad extremos trahariorum, qui per insipientiam suam adhuc ad carnis sarcinas sedent, crucis diu portatæ vexilla circumfers.* Woverius ad hunc locum ita notat: *Trahariorum*) ita ferè omnes MSS. sed opt. *liber meus, & ad extremos triariorum &c.* Fort. *triariorum.* Sed nihil mutandum. Nam & vulgatæ lectioni in facili interpretamentum comminisci. Sed non ideò, quia interpretamentum comminisci facile, lectio altera repudianda. Ratio enim, cur *triariorum* legi nequeat, est evidens, quia illi, quorum hic est mentio, sunt inter lixas & calones, multo hastatis atque antesignanis inferiores. At de triariis nihil unquam tale proditum. Pro optimis & præstantissimis militibus semper habebantur. Liv. lib. viii. cap. *Primum vexillum triarios ducebat, veteranum militem spectatæ virtutis.* Hactenus ergo rectè retinetur id *trahariorum.* Neque deest viris doctis aliqua interpretatio. Vossius in Etymologico: *Atraha est traharius, qui trahis vehit sarcinas.* Savaro in Notis: *Traharii sunt, qui trahis & sarracis sarcinas & militaria vehunt impedimenta: sic à trahis traharii dicti sunt. Sunt autem trahæ vehicula, quibus frugum culmi comminuebantur.* Miror Savaronem trahas voluisse sic exponere. Si enim talia fuere vehicula, quid ita illis impedimenta exercitus vehuntur? Et profectò trahis vehi sarcinas impedimentave militum nemo hactenus, opinor, legit. Quotquot veterum Scriptorum Latinorum Græcorumve illam rem exponunt, vehicula, plaustra, *ἀμαξαι* & id genus nominant. Quare mihi valde sunt suspecti traharii illi. Et quid, si legamus, & ad extremos *astrabariorum*? Ita procul dubio Sidonius scripsit, perque astrabarios intellexit eos, qui astrabas & iumenta clitellaria ducunt; ut sit ab astraba, astrabarius, sicut à clitella, clitellarius, à rheda, rhedarius & id genus. Sanè prima syllaba in astrabarius apud Sidonium facillimè absorpta esse potuit per syllabam ultimam haud ita dissimilem vocis præcedentis, & *b* non multum

tam differt ab *h* in Manuscriptis. Postremo astrabarum usus frequentissimus in bello, sicut suo loco indicabitur. Sed si apud Sidonium sunt astrabarii, non intelligi possunt illi, qui trahunt trahas ipsi, equove juncto ducunt, atque adeo nec referri ad hanc classem. Quamquam non defuerint veteribus, qui trahas aliave istiusmodi vehicula post se traxerint, licet forte certum non habuerint vocabulum. Venio ad vehicula sacra, ea quoque constat homines traxisse funibus. Athenæus in Ptolemæi pompa lib. V. ubi de vehiculo, cui effigies imposita erat Bacchi: *Μετὰ τὰς τετρακύνκους & πεντήκοντα τριακύνκους, ὅτι τὸ πλάτος ἦν ἐξ ὑπὸ ἀνδρῶν ὅχου ὀκτώβητος καὶ ἑκατὸν. Post hos rotis quatuor currus longus cubitos quatuordecim, latus octo, agebatur à centum & octoginta viris.* Ita paulò post de alio vehiculo, in quo Nyssa Bacchi nutrix: *Μετὰ δὲ ταύτας ἦν ἐξ ὑπὸ τετρακύνκους & πεντήκοντα ὅτι τὸ πλάτος ὑπὸ ἀνδρῶν ἑξήκοντα. Post has alter currus quatuor rotarum latus octo cubitos à viris sexaginta ducebatur.* Atque sic observes etiam in aliis. Similiter apud Virgilium Trojani ducunt sacratum Palladi equum. Versus sunt:

II. *Æn. Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subjiciunt lapsus, & stuppea vincula collo
Intendunt.*

Dictys Cretensis: *Destructa murorum parte cum joco lasci viaque induxere equum, feminis inter se atque viris certatim attrahere festinantibus.* Et in universum de thensis Asconius in Verr. III. *Thensas dici putant, quod ante ipsas lora tenduntur, quæ gaudent manu tenere & tangere, qui eas deducunt.* Præter has solennes vehicula deducendi consuetudines, accidit aliquando, ut homines adjungerentur ob defectum jumentorum. Quomodo leguntur juncti olim Cleobis & Biton ad matris suæ plaustrum. Meminit Philargyrius ad Georg. III. *Cydicpe Argivæ Iunonis sacerdos, cum boves deessent, filios suos Cleobin & Bitonem plastro subjunxit, & sic ad templum deducta est, quod fas non erat illam venire sine plastro.* Dicit Philargyrius, matrem eos subjunxisse; at, qui primus hanc descripsit historiam, Herodotus ultro subiisse jugum ait. *Ἐκκληζόμενοι δὲ τῇ ᾧ οἱ νενομισμένοι, ὑποδύντες αὐτοὶ ὑπὸ πλῶ ζεύγλῃν, εἴλκον πλῶ ἁμαξάν.* *In venes exclusi tempore, jugum subeuntes plastrum pertraxerunt.* Atque sic Hyginus cap. 254. *Inter*

Inter quam trepidationem Gleops & Bitias pro bobus sub jugo se junxerunt, & ad fanum sacra & matrem Cydippem in plauastro duxerunt. Nota, esse Gleopen Hygino, qui Herodoto & aliis est Cleobis, & Bitian, qui cæteris est Bito. Nam & Servius sic vocat ad prædictum Virgilii locum, ubi etiam ipse, *matrem, subeuntes jugo, ad templa duxere.* Sic sunt distingvenda illa verba, quæ se male habent in vulgatis. *Subire jugo*, est, quod Hyginus dixit, *iungere se sub iugo.* Necessitate licet alia juncti olim homines. Legimus quippe anus ad aratra sine dubio inopia quadam jumentorum. Plinius lib. xvii. cap. 5. *In Byzacio Africa campum post imbres vili asello, & à parte altera ingi anum vomerem trahente vidimus scindi.* Manuscripti & Chifflelianus codex habent, *iungi anum vomerem trahentem*, quod rem clarius exponit. Quamquam à recepta lectione minimè fortassis recedendum. Non sunt dissimiles multum dicti olim apud Hungaros *currus Ladislai.* Nam cum incursione Tartarorum sub Ladislai IV. imperio vastatis omnibus jumenta quoque defecissent, homines ad plaustra & aratra juncti. Quod vehiculorum genus odio Ladislai appellabant, sicut dixi. Memorant Bonfinius & alii temporum illorum Scriptores. Invenimus aliquando junctos homines per superbiam, & in signum aliquod victoriæ. Nec est ista consuetudo recens, verum pridem usurpata Sesostris apud Ægyptios. Josephus nominat Sulacum. Diodorus lib. I. *Qui gentium de victarum regna indulgentia ipsius tenebant, aut alioquin principatus acceperant maximos statò tempore cum donis in Ægyptum ventitabant. Quos Rex exceptos cætera honorare & eximie provehere, sed templum vel urbem ingressurus, equos à quadrigis solvere, Regesque ac Duces quaternos subiugare solebat: planum ita cunctis, ut putabat, faciens, quod aliorum potentissimis totoque orbe clarissimis, bello subactis, in virtutis certamine sibi comparandum habeat neminem.* De eodem Plinius lib. xxxiii. cap. 3. *Victo Sesoistre Ægypti Rege, tam superbo, ut prodatur annis quibusque sorte Reges singulos è subiectis iungere ad currum solitus, sicque triumphare.* Hinc Lucanus lib.

*Venit ad Occasum mundique extrema Sesostris,
Et Pharios currus Regum cervicibus egit.*

Argolus

Argolus in Notis ad Onuphrium pro *Occasum* citat *Oceanum*. Nimirum quoniam in Oriente fuit Sesostris, præterea Oceanus extremum mundi, sicut dixi pridem in libris de Mil. Navali; Occasus autem non magis mundi extremum, quam Oriens, vel Meridies, vel Septentrio. Sed omnino retinendum est *Occasum*, quoniam postremum Sesostris fuit bellum cum Scythis, qui Ægyptiis ad *Occasum*. Sesostris hac parte similis fuit Cyrus, uti testis est Cedrenus, quando sic de ipso pag. m. 117. ὁ κύριος αἰχμαλωτίζοντας πολλὰς βασιλεῖς, καὶ ἔχων αὐτὰς ἐν φυλακῇ, προσέταξε καὶ ἑορτῇ τοῖς ὁμοῖς αὐτῶν σύρειν τὸ τέτρατον μέρος αὐτὰς, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐπαρχεῖτο. *Cyrus cum multos haberet Reges captivos, & in custodia detineret, solenni quadam festiuitate eos trahere suis humeris quadrigas iussit, quibus ipse vehebatur.* Postremo & lascivix causa junctos homines legimus. Nam de Heliogabalo Lampridius cap. 29. *Iunxit & quaternas mulieres pulcherrimas, & binas ad papillam, vel ternas & amplius, & sic vectatus est: sed plerumque nudus, quum illum nude traherent.* Ita habent cum Schreveliana editio nupera, quæ Salmasii, Casauboni, Gruteri editiones sequitur, tum Henrici Stephani, atque aliorum. Notant tamen pro *ad papillam*, Palatinum Manuscr. exhibere *ad pampillum*. Atque ita editores Fori Romani reppererunt suis in codicibus, unde *genus delicati currus* sunt interpretati. Sed *pampilli* quidem nulla ratio denominationis liquet, siue Græcam linguam siue Latinam consulemus. Quare sunt, qui *pompilli* legere hic malunt. Sed de pompa nulla loquitur Lampridius. Deinde nec *pompillum* legimus, sed *currum pompaticum*. Isidorus lib. XX. cap. 12. *Carpentum pompaticum vehiculi genus est, quasi carrum pompaticum.* Nempe sic *ad ventum pompaticum* dixit Tertullianus adv. Valent. cap. 16. Apud quem cum reperiatur & *pompalis, pompalem* quoque *currum* dici potuisse liquet. Quare dubito de integritate hujus loci, & quidvis potius, quam *pompillum* aut *pampillum* legere volo. Neque tamen *ad papillam* possum amplecti; ecquid enim est, *jungere mulieres ad papillam*? Quid papilla facit ad juncturam? Deinde, cum de pluribus mulieribus sit sermo, cur non *ad papillas* potius dicendum fuit? Neque cogitare possumus sic junctas, ut jugum funesque cingerent earum papillas: Nemo enim

ad hunc modum diceret, *jungere equos ad collum, vel cervicem*. Quoties illud *jungere* ad occurrit, toties fit mentio rei, cui quid adjungitur, & quæ ducenda trahendave venit, ut *jungere* ad currum, ad aratrum. Quare alia excogitanda lectio, de qua dicemus amplius, cum ad vehicula ipsa ventum erit. Neque enim dubitare possum, quin sub voce *papillam* vehiculi genus quoddam lateat.

Cap. XI.

De jugo & funibus, quibus junguntur.

Iugum, unde. *ζῶγ* & pro bobus mulisve junctis. Athenæi & Polybii explicatio rejecta. Materia iugi lignum. Locus Esaiæ expenditur. *Iugum unctum oleo*. *Iugum buxum, æneum, ferreum*. Figura eius eadem in omni genere iugalium. *Iugum fuit curvum*. *Stevechii* & *Lipsii* figura reiecta. *ζῶγλν*. Sub uno iugo duo, aliquando tria, sed non nisi certo fine. *Μέσασα*. Gualtherus notatur. *Ἀρροχνηστικοί*. Curtius exponitur. *Calata iuga*. *τλυσή, ἀπρον ζῶγ*. Hesychius explicatur & emendatur. *Stephani* explicatio reiicitur. *ζῶγὸδεμον*. Pollux emendatur. *ζῶγὸδετνς*. *Lora*. *Iuga lorata*. *Subiuga*. Cato emendatur. *Ἐς ὧς Ὀμφαλὸς ζῶγ*. *Λέπασα*. Eustathius explicatur, item Pollux. *Μασχαλίστρες*. *Antilena, postilena*. *Plautus* exponitur contra *Lambinum*. *Ἵπερς*. Pertinet ad clitellas. *Διπερσιν*. Vossius reiicitur. *Iugum equis solitum imponi*. *ζῶγιοι ἵπποι*. *Iugales*. Item mulis atque asinis, & quidem in collo, ac liberè, ut possent excutere. *ἀόφ*. *Stattius* exponitur.

A Nimalia, quæ ad currus junguntur, jungi ferè solent interventu iugi. Sic enim vocabant instrumentum illud, ad quod & temo vehiculi & funes cæteri, quibus trahabant, religabantur. Dicebatur verò *jugum* ita à jungendo, uti Varro testis est. *Iugum*, ait, & *jumentum* à *junctu*. Quamquam fortè rectius cum Gerhardo Vossio statuamus contra sese rem habere, ac à *jugo* venire *jugare*, item *iungere*. *Jugum* autem à Græco *ζῶγ* derivari, permutatione quadam literæ ζ, cui similem Latini non habent, in I, quomodo & à *μείζων* maius est. *ζῶγ* profectò Græcis, quod Latinis *jugum*. Philoxenus: *Iugum*, *ζῶγ*. Licet hoc *ζῶγ* fortasse sit à *ζῶγ* & quod, ut Hesychius est auctor, notat *πάν τὸ ἐζῶγ μένον*, id est, quidquid conjugatum sociatumque est. Quomodo est *ζῶγ* & pro bobus junctis apud Athenæum.